

NÉMETHNÉ PÁL Katalin – PETZ Raymund

VÁLLALATI VÉLEMÉNYEK A VERSENYRŐL

A GKI Gazdaságkutató Zrt. tízévi vállalati felmérési adataiból jól kirajzolódik, hogy a válaszadók milyenek ítélik meg a piaci versenyhelyzetet a vállalat piacain és saját képességüket a versenyben való helytállásra. A kétféle válaszcsoport összehasonlítása gyenge pozitív kapcsolatra utal a verseny intenzitása és a vállalatok versenyképessége között.

Kulcsszavak: vállalati versenyképesség, felmérés, Magyarország

A cikk a Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja által támogatott „Verseny és versenyképesség – ágazati nézőpontból” című kutatási program (szerződésszám: AL/28/2007) első szakaszának eredményei alapján készült. A kutatásban a szerzők mellett Vanicsek Mária működött közre. A kutatás során azt vizsgáltuk, hogy az ágazatok versenyhelyzete miként befolyásolja az ágazatba tartozó vállalatok versenyképességét. *Michael Porter* szemléletéhez igyekeztünk igazodni, aki mindig hangsúlyozta, hogy a versenyben a vállalatok állnak helyt. Ezért főleg empirikus vállalati információk alapján kíséreltük meg a verseny léte és a versenyképesség közötti kapcsolatot igazolni.

A kutatás első fázisában a GKI Gazdaságkutató Zrt. elmúlt tízévi vállalati felméréseinek adatai alapján tekintettük át a verseny és versenyképesség alakulását a magyar gazdaság legfontosabb ágazati részpiacain.

A gazdálkodók helyzetértékeléséről, kilátásairól, illetve szándékairól a GKI Gazdaságkutató Zrt. postai, önkitöltős kérdőívével 2004-ig évente kétszer, azóta egyszer, 8000–8000 vállalkozást keres meg. A megcélzott alapsokaság a felmérések során a 20 fő felett foglalkoztató, működő, jogi személyiségű vállalkozások csoportja. Ebből az alapsokaságból kerülnek kiválasztásra – nemzetgazdasági ágak és a foglalkoztatott létszám szerinti rétegzés mellett – a véletlen minták. Nem szerepelnek a vizsgált szektorok között a pénzügyi szolgáltatások, a közigazgatás, a kötelező társadalombiztosítás, az egészségügy és szociális ellátás.

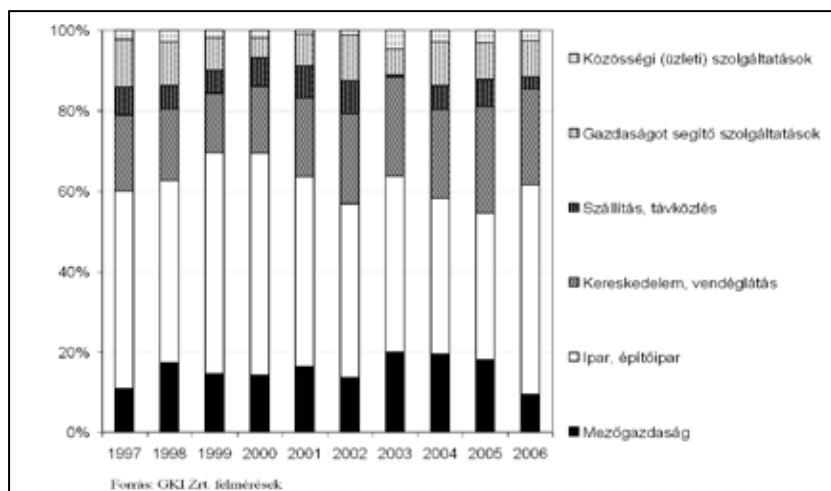
Az 1997 és 2006 között megszervezett megkérdezések folyamán a válaszadási arány erősen hullám-

zott, 7 és 14% között alakult, ami megfelel a hasonló módszerrel készült vállalati felmérések hazai gyakorlatának. A felmérésben részt vevő cégek – a foglalkoztatott létszám alapján – a gazdálkodói szféra mintegy 8–16%-át fedték le, ami adekvát kereteket biztosított a vizsgálatokhoz. Az elemzett válaszminták többé-kevésbé jól reprezentálják a hazai gazdálkodói szférát, s belső szerkezetük is meglehetősen stabilnak bizonyult. E kutatássorozat lényegében – statisztikai értelemben – longitudinális kohorszvizsgálatnak tekinthető. Két szélsőséges helyzetű vállalatcsoport hiányzik a válaszadók közül: a nagyon nehéz (csőd, felszámolás, illetve hasonló) helyzetben levő cégek nemigen szakítanak időt a GKI kérdőíveinek kitöltésére. A nagy multinacionális vállalatok pedig gyakran titkolózó hajlamúak, és nem vesznek részt önkéntes felmérésekben. Így viszont a kapott válaszok éppen a magyar gazdaság vállalatainak derékhatát jellemzik.

Az 1997 és 2006 közötti őszi felmérések válaszait tekintjük át. A tíz év alatt a válaszadók száma 518 és 880 között változott. A nemzetgazdasági ágak közül az ipar, a kereskedelem és a gazdaságot segítő szolgáltatások képviselői szerepeltek a legnagyobb arányban. A magyar gazdaságban is ezekben az ágazatokban tevékenykedik – a darabszámot tekintve – a legtöbb vállalat.

Nem kaptunk értékelhető számú választ 1997-ben az erdőgazdaságból, 1999-ben a számítástechnikai szolgáltatásokból, 2001-ben a szálláshely, vendéglátás, a kutatás-fejlesztés és a kommunális szolgáltatás, 2002-ben az oktatás, 2003-ban a kutatás-fejlesztés és 2006-ban a távközlés ágazatból (1. ábra).

A válaszadók megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint

A vállalatok alapvető törekvése a növekedés. Ennek azonban mind belső, mind külső okok gátat vehetnek. Az, hogy mely akadályozó tényezőket tartanak a leginkább fontosnak a vállalatok, kisebb részben a gazdasági környezet változásairól informálja az elemzőt, nagyobb részben viszont arról, hogyan alkalmazkod-

1. ábra

nak ehhez a válaszadók. Ezt a kérdést úgy vizsgáltuk, hogy – eleinte 19, majd 2001-től húsz tényezőt felsoroló – választéklistán kellett öt tényezőt kiválasztani mint fontos akadályt termelésük, szolgáltatásuk bővítése, vagyis a vállalati növekedés előtt. Egy válaszadónál az említési sorrendnek nem volt jelentősége. Az egyes tényezőkre adott válaszokat összegeztük, így megkaptuk, hogy melyiket milyen gyakran említették a válaszadók.

Így kialakult egy rangsor, aminek élén a legtöbb válaszadó által megjelölt tényező állt. Szofisztikáltabb elemzésre ad lehetőséget, amikor azt tűntetjük fel, hogy az egyes tényezőket a válaszadók hány százaléka jelölte meg

a vizsgált kérdés szempontjából fontosnak. Ilyenkor az összesített szám meghaladja a száz százalékot, hiszen egy válaszadó több tényezőt is megjelölhetett. Az adott tényezőre leadott szavazatok száma azt jelzi, hogy az a szempont a válaszadók mekkora hányada számára volt fontos (1. táblázat).

1. táblázat

A termelés, szolgáltatás bővítését korlátozó legfontosabb tényezők (Említési gyakoriság, a válaszadók százalékában)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
A belföldi kereslet korlátai	64	66	71	66	59	56	66	48	54	58
A vevők fizetési késedelmei	23	27	31	34	30	29	32	31	30	32
Az állam magatartásának kiszámíthatatlansága	40	29	36	30	32	26	28	27	31	31
Tisztességtelen verseny	32	34	36	35	28	25	30	23	31	31
Tőkehiány	27	42	40	44	37	33	34	25	31	30
Kiélezett verseny	25	36	38	43	32	29	36	32	32	28
A szakképzett munkaerő hiánya	–	–	–	–	13	11	13	12	9	18
Külpiaci keresleti korlátok	11	13	19	19	14	15	21	13	16	13
Munkaerővel kapcsolatos egyéb problémák	9	15	18	23	15	10	12	9	7	11
A forrásbevonás kedvezőtlen feltételei	14	19	16	21	21	14	16	14	11	10
Kedvezőtlen infrastrukturális feltételek	5	9	10	11	9	8	10	8	7	9
A termékek, szolgáltatások gyenge versenyképessége	4	5	6	7	4	3	6	5	5	5
Tulajdonosi, szervezeti bizonytalanság	11	12	14	15	12	6	9	7	5	5
A meglévő kapacitások alacsony műszaki színvonala	10	12	13	16	14	11	14	4	4	4
Elégtelen marketing	13	13	9	14	11	9	10	5	4	4

A vállalatvezetőknek a cégek növekedésére vonatkozó ambícióit leginkább korlátozó tényezők köre az elmúlt években meglehetősen stabilan alakult, csak kisebb, de figyelemre méltó hangsúlyeltolódások voltak regisztrálhatók. *A gazdálkodó szervezetek közel kétharmada szembesül a belföldi kereslet korlátjaival*, ami piacgazdasági körülmények között egyáltalán nem meglepő fejlemény.

Hasonló empirikus vizsgálatok során Nyugat-Európában is ez a tényező vezeti általában a rangsorokat. A külföldi piacok lanyha kereslete csupán egyetlen évben, 2002-ben került be a hat leggyakrabban említett akadály közé. Ez a 2001-ben kezdődött világgazdasági dekonjunktúra mélypontjának éve volt. (Ez utóbbi tényező említési gyakoriságának értékelésekor tartsuk szem előtt, hogy a mintákba került cégek nagyobbik része nem exportál, tehát a külpiacokon nem is szembesülhet a kereslet korlátaival.)

Érdemes megfigyelni, hogy a kilencvenes években még igen súlyos problémának számító *tőkehiány* az ezredforduló után hogyan csúszott egyre hátrébb a rangsorban. De azért maradt a hat legfontosabb akadály között. Az átlagos tőkeellátottsági mutató viszonylag alacsony szintje a statisztikai adatok szerint is fennmaradt, jelezve, hogy a fejlesztések saját tőkéből való finanszírozása sok cég számára továbbra is csak vágyálom. E tényező elsősorban a kis- és középvállalkozásoknak okoz gondot, a vállalatméret növekedésével párhuzamosan általában egyre kisebb a megfelelő említési gyakoriság. A *forráshoz jutás* lényegében a forint konvertibilissé válása óta technikailag nem probléma a vállalatok számára, viszont a jövedelmezőségek nem igazodnak a kamatokhoz. Ezt nem tekintjük a piaci versenyhelyzetről és -képességről informáló tényezőnek.

A *vevők fizetési késedelmiei* azt mutatják, mennyire kiszolgáltatott vevői inkorrekttségének a vállalat. Ez intenzív kínálati versenyszituációban kerül előre a rangsorban, de kétségkívül befolyásolja a versenyen kívüli tényezők is (például az adók beszedésének rendje, a nemfizető adósokról szóló információk nehéz elérhetősége stb.).

Sok szempontból elég vegyesen értékelhető az *állam magatartásának kiszámíthatatlansága* nevű tényező is. Az azonban biztos, hogy ezt minél ritkábban említik, annál tisztább versenyviszonyok uralkodnak a piacokon. Akár az állami megrendelések csökkenése, akár a terhek növekedése, akár a vállalati működést befolyásoló előírások, szabványok, hatósági eljárások bonyolódása miatt tekintik növekedési akadállyal, azt mutatja, hogy a (bel-, illetve külpiaci) versenyben nem csupán piaci faktorok játszanak szerepet. Természete-

sen, ha az állami támogatás, piacvédelem csökkenése az elégedetlenség oka, akkor éppen a versenykörülmények javulásáról van szó. Az időszak első felében még jellemző volt, hogy a vállalatok méltatlankodtak a korábbi kedvezmények elvesztése miatt, az időszak második felében ez már csak ritkán motiválta a választakat, inkább az állam általános gazdasági szabályozó-tevékenysége váltotta ki a probléma súlyosnak minősítését. Kifejezetten erről volt szó például a tényező 2006-os rangsorbeli előreugrásakor. Leginkább a felmérést megelőző hónapokban meghirdetett Új Egyensúly program vállalatokat sújtó intézkedéseire adták ezt a reakciót a válaszadók.

A *meglévő kapacitások alacsony műszaki színvonaláról* 1997 után némileg növekvő arányban tettek említést a válaszadók, majd 2001 és 2003 között inkább a stabilizálódás a jellemző. 2003 után pedig a jelentéktelen súlyú akadályok közé csúszott e tényező. Elsősorban az állami többségű és a szállításban érdekelt cégek szembesülnek ezzel a gonddal.

A *tulajdonosi és szervezeti bizonytalanság* említési gyakorisága 10 és 15% között volt 1994 és 2001 között, azóta – a nagy privatizációk lezárultával – határozottan csökkent korlátozó szerepe. Egyáltalán nem meglepő, hogy ez a tényező a mezőgazdaságban, illetve a közúti személyszállításban érdekelt válaszadók több mint tíz százalékának még mindig komoly gondokat okozott. Érdekes módon a magáncégek között zajló felvásárlási, összeolvadási folyamat nem tükröződik e tényező megítélésében.

A *munkaerővel kapcsolatos problémák* (s ezen belül a több szakmában is tapasztalható emberierőforrástartalék kimerülése) 1998 óta – kisebb kilengésekkel – egyre szélesebb körben ható korlátozó tényező, ami legnagyobb mértékben az iparra és az építőiparra jellemző. Csak 2001 óta vizsgáljuk külön a *szakképzett munkaerőhöz* jutással kapcsolatos gondok súlyát, ezért valószínű, hogy ezek okozták korábban a munkaerővel kapcsolatos gondok magas említési számát. Miután önálló kérdéssé vált, az egyéb gondok jelentősége csökkent. A szakképzett munkaerő hiánya viszont egyre nyomasztóbbá válik a vállalatok növekedési akadályai között.

Meglepő, hogy nem igazán történt változás az *infrastrukturális feltételek* megítélésében. Az eltelt tizenhárom év alatt megépült autópályák, széles sávú internet- és mobiltelefon-hálózatok nem igazán javították a cégek véleményét. Ez a kérdés érdemes további vizsgálatra.

A *termékek, szolgáltatások gyenge versenyképességének* az időszak nagy részében nem tulajdonítottak komoly növekedésgátló szerepet a válaszadók. 2005-ben

és 2006-ban viszont már nem ezt a tényezőt említették a legkevesebben, bár a kapacitások alacsony színvonalra és az elégtelen marketing alig maradt el tőle. Mégis úgy tűnik, hogy a válaszadók kezdik felismerni, hogy kínálatukat is igazítani kell a versenyben való helytálláshoz, nem csupán annak előállítás módját és értékesítési technikáit.

Az *elégtelen marketing, piaci információ* az időszak elején még aránylag sok cégnél akadályozta a növekedést, majd 2000 után már kisebb lett a szerepe. Ez egybevág azzal a véleménnyel, hogy a szocialista vállalatok vezetői elsősorban épp a marketing és az eladási technikák terén voltak lemaradva a kapitalista vállalatok mögött, a piacgazdaságra való áttéréskor a hazai szakembergárdának itt volt a legtöbb bepótolni valója. Egy évtized múltán azonban ez a hátrány nagyjából megszűnt.

A rangsor végén leggyakrabban a következő válaszok ismétlődtek: nincs akadály, vezetési gondok, a külföldi piacokra jutás adminisztratív korlátai. Ezeket olyan kis arányban említették a válaszadók, hogy nem is volt érdemes feltüntetni a táblázatban. A rangsor végén bukkant fel többször is a kapacitáshiány.

Itt célszerűnek tartjuk megemlíteni, hogy a feldolgozóipari konjunktúra alakulását vizsgáló másik felmérés sorozatunkban a vállalat előtti akadályok rangsorában rendszeresen az erőforrások: nyersanyag, energia, félkész termék, munkaerő hiányai kapják a legkevesebb (gyakran nulla számú) említést. Ez is alátámasztja azt az 1997-es porteri állítást, hogy a termelési tényezők nem relevánsak versenyképességi szem-

pontból, hiszen a globalizálódó világban ezek már viszonylag könnyen beszerezhetők.

A *kiélezett versenyt* mint korlátozó tényezőt említő cégek aránya 1994 és 1997 között 25%, az ezt követő időszakban – kisebb kilengésekkel – 30% körül alakult. A válaszadó vállalatvezetők tehát egyre nagyobb arányban, egyre több területen érzékelnek erős versenyhelyzeteket. Évek óta tapasztalható, hogy a *kiélezett verseny említési gyakorisága a vállalatméret növekedésével párhuzamosan nő*. Ennek hátterében az is meghúzódhat, hogy a kisvállalkozások többsége kis, helyi, tradicionális piacokon van jelen, ezzel szemben a közép- és nagyvállalatokra inkább jellemző, hogy több, egymástól elkülönülő, többszereplős piacokon is versenyeznek. Az állami többségű cégek sokkal ritkábban említik az erős versenyt, mint a belföldi magán- és külföldi tulajdonosi többségű cégek. Ennek egy lehetséges magyarázata, hogy az előbbi cégcsoportban számos olyan vállalat található, amelyek csak áttételes, vagy egyáltalán semmilyen versenyhelyzettel sem szembesülnek (ilyen terület például a személyszállítás). Az egyes nemzetgazdasági ágak közül csaknem a vizsgált időszak egészében az átlagosnál erősebb versenyhelyzetről tudósítottak a kereskedelmi, az építőipari és az üzleti szolgáltatócégek.

A *tisztességtelen verseny* említési gyakorisága 1997 és 2000 között volt a legmagasabb. Az inkorrekt akciók gyakorisága tehát egy átmeneti erősödés után az utóbbi években valamelyest csökkent. A tisztességtelen verseny negatív következményeivel elsősorban a kisvállalkozások, illetve a belföldi magáncégek szembesülnek, a nagyvállalatok és a külföldi többségű vállalkozások ezt a tényezőt az átlagosnál kisebb jelentőségűre érték-

2. táblázat

A versenyt mint növekedési akadályt jelző válaszadók

	Kiélezett versenyt jelző válaszadók száma	Tisztességtelen versenyt jelzők száma	Nemzetgazdaság összesen	Kiélezett versenyt jelzők aránya, százalék	Tisztességtelen versenyt jelzők aránya, százalék
1997	242	238	698	34,7	34,1
1998	287	241	754	38,1	32,0
1999	268	219	706	38,0	31,0
2000	322	228	767	42,0	29,7
2001	177	158	518	34,2	30,5
2002	158	101	524	30,2	19,3
2003	241	143	678	35,5	21,1
2004	238	170	746	31,9	22,8
2005	214	206	800	26,8	25,8
2006	248	270	880	28,2	30,7

Forrás: GKI Zrt. felmérések

Átlagosan várt árbevétel-változás¹, 1997–2006 (százalék)
(Tízéves átlagok)

Belföld	Százalék	Export	Százalék
A kiélezett verseny gondot jelent	101	A kiélezett verseny gondot jelent	102
A tisztességtelen verseny gondot jelent	102	A tisztességtelen verseny gondot jelent	103
Se a kiélezett, se a tisztességtelen verseny nem gond	101	Se a kiélezett, se a tisztességtelen verseny nem gond	107
Nemzetgazdaság összesen	101	Nemzetgazdaság összesen	105

¹ A következő évre tervezett értékesítésvolumen-változás a felmérés évében

Forrás: GKI Zrt.-felmérések

kelik. Az egyes nemzetgazdasági ágakat vizsgálva a tisztességtelen akciók két „klasszikus” terepe a kereskedelem és az építőipar.

A kutatás fő célja az volt, hogy az ágazati részpiacokon vizsgálja a verseny léte, intenzitása és az ágazat vállalatainak versenyképessége közötti összefüggéseket. A kutatás egyik legérdekesebb képet épp a versenyt minősítő válaszok elemzése révén adta. A válaszok ágazonkénti egyenlegeit a függelékben mutatjuk be.

A **kiélezett verseny** esetleges említése egyértelműen erős kompetitivitásra utal. Vegyesebben értékelhető a **tisztességtelen verseny** mint növekedési akadály. Nyilván vannak vállalatok, amelyek már azt is tisztességtelennek tartják, ha más cég be akar törni az ő piacukra (főleg, ha a múltban nem szoktak ehhez hozzá). Azt, hogy a tényező a kilencvenes évek végén hátrébb került a rangsorban, elsősorban annak tudjuk be, hogy a hazai vállalatok elfogadták, hogy versenyben kell működniük, elfogadták magát a versenyz gazdaságot. A tisztességtelen verseny mint növekedési akadály utóbbi két évben történt előrébb kerülése viszont már egyértelműen durvulást mutat az alkalmazott versenymódszerekben (2. táblázat).

Az ágazati versenyképesség mérésére az eredményt, teljesítményt jelző mutatókat tartottuk leginkább alkalmasnak. A felmérésekben ezek az árbevételek alakulására vonatkozó várakozások voltak (3. táblázat).

A felmérések arra is rámutattak, hogy a verseny hiánya általában jót tesz a növekedési kilátásoknak az exportpiacokon, de nem ez a fő tényező, belföldön pedig nem találtunk kapcsolatot. Hasonlóképpen versenyképességi mutatónak tekintettük az erőforrások fejlesztésére irányuló szándékokat, abból a megfontolásból, hogy ha egy ágazat cégei növelni akarják a termelési tényezőket, az jelentheti egyrészt a verseny intenzív voltát – ekkor egyre több erőforrásra van szükségük a helytálláshoz, másrészt a versenyképesség növelésére irányuló szándékokat is –, ekkor a jövőbeli növekedési lehetőségek kihasználására kötnek le újabb termelési tényezőket. A létszámnövelési és a beruházási szándékokról adott jelzések így mindkét mutatócsoportba beilleszthetők. Mi azért vettük számba a versenyképességi tényezők között, mert a fejlesztési elképzelések előtt álló akadályként a válaszadók a tőkehiányt, a hitelhez jutás nehézségeit és a gyenge profitkilátásokat szokták megjelölni, tehát nem keresleti tényezőket (4. táblázat).

Átlagosan várt termelésitényező-változás, 1997–2006 (százalék)
(Tízéves átlagok)

A foglalkoztatottak száma	Válaszok egyenlege ¹	Beruházási volumen ²	Százalék
Akiélezett verseny gondot jelent	–0	A kiélezett verseny gondot jelent	108
A tisztességtelen verseny gondot jelent	–5	A tisztességtelen verseny gondot jelent	104
Se a kiélezett, se a tisztességtelen verseny nem gond	–4	Se a kiélezett, se a tisztességtelen verseny nem gond	105
Nemzetgazdaság összesen	–3	Nemzetgazdaság összesen	106

¹ Egyenleg: a létszámbővítést tervező válaszadók aránya – a létszámcsökkenést tervezők aránya. Szélsőérték: 100, illetve –100

² A következő évre tervezett beruházásvolumen-változás a felmérés évében

Forrás: GKI Zrt.-felmérések

Felmérési tényezők közötti rangkorreláció

Mutatópár		Rho	Szignifikancia
Kiélezett verseny	Tisztességtelen verseny	0,614	0,000
Kiélezett verseny	Létszámváltozás	0,399	0,029
Tisztességtelen verseny	Vevők fizetési késései	0,392	0,032
Átlagos exporthányad	Árbevétel-növekedés	0,453	0,012
Árbevétel-növekedés	Létszámváltozás	0,464	0,010

Forrás: GKI Zrt.-felmérések

Igen tanulságos, hogy a kiélezett versenykörülmények között működő cégek a nemzetgazdasági átlagnál kedvezőbb foglalkoztatási és beruházási szándékokat jeleztek. Az is kézenfekvő, hogy a verseny hiánya az átlagnál lassabb termelésítényező-bővítésre ösztönzi a cégeket. Viszont mindkét szempontból rosszabb adatot mutattak a tisztességtelen versenyre panaszkodó cégek. Ezek szerint a nem korrektnek tartott versenyviszonyok óvatosságra intik a vállalatokat, csak mérsékeltetnek a termelési tényezők bővítésébe, sem embereket nem mernek felvenni, sem beruházásokba nem kötik le erőforrásaikat.

A függelékben szereplő táblázatban összefoglalóan bemutatjuk mind a versenyintenzitást, mind a versenyképességet jelző válaszok szintetizált, ágazonként bontott adatait. A páronként elvégzett Spearman-féle rangkorrelációs elemzés a következő válaszok között talált szignifikáns összefüggést (5. táblázat).

A versenyintenzitás és a versenyben való sikeres helytállás közötti kapcsolatra mutat, hogy a kiélezett versenyt jelző vállalatok nagyobb aránya kedvezőbb foglalkoztatási szándékokkal jár az ágazatok zömében. Hasonlóképpen ezt támasztja alá az, hogy a magasabb exporthányad magasabb árbevétel-növekedési várakozásokkal párosul. Ezek az eredmények persze csak a pozitív kapcsolat létét sejtetik az ágazati versenyintenzitás és versenyképesség között, de nem is volt ennél több célja a bemutatott vizsgálatnak. Az mindenesetre biztató, hogy szignifikáns negatív korrelációt egyáltalán nem találtunk, nem szignifikánsat is leginkább az állami magatartást növekedési akadályként megjelölők aránya és a versenyképességi válaszok között, tehát az állami piaczavarásnak van valamelyest – ha nem is direkt – versenyképesség-rontó hatása az ágazati részpiacokra.

Felhasznált irodalom

Ahogy a vállalkozások látják..., a GKI Gazdaságkutató Rt. sorozata, Budapest, 1996–2005

- Aiginger K. (1995): Creating a dynamically competitive economy: defining the competitiveness of a nation and a case study. In Devine, P. – Katsoulakos, Y. – Sugden, R. (eds.) (1995): Competitiveness, subsidiarity and objectives, Ruthledge, London
- Antal Mokos Z. – Balaton K. – Drótos Gy. – Tari E. (1997): Stratégia és szervezet, Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest
- Artner A. (2005): A feldolgozóipar termelési technológiai színvonala és a versenyképesség, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Műhelytanulmányok
- Bork, Robert H. (1978): The Antitrust Paradox. A Policy at War with Itself. The Free Press, New York
- Borsi B. (2005): A technológia- és tudásáramlás szerepe a magyar feldolgozóipar versenyképességének alakulásában. EU Tanulmányok II. NFH
- Chikán A. – Czakó E. – Lesi M. (2006): Állami szerepvállalás a vállalatok versenyképessége nézőpontjából. In: Tanulmányok Magyarország versenyképességéről. Stratégiai kutatások – Magyarország 2015. 33–61. oldal. (szerk. Vértés András – Viszt Erzsébet). Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest
- Chikán A. (Versenyképességi Kutatóközpont 2001): A versenyképesség koncepcionális háttere és alakulás a XXI. század küszöbén c. 2001. november 6-án tartott tudományos konferencia előadás kivonatai. BKE, Vállalatgazdaságtan Tanszék
- Chikán A. (2005): Vállalatgazdaságtan. 3. átdolgozott, bővített kiadás, változatlan utánnomás. Aula Kiadó, Budapest
- Deák Sz. (2000): A Porter-féle rombusz-modell főbb közgazdasági összefüggései. In: Farkas B. – Lengyel I. (szerk.): Versenyképesség – regionális versenyképesség. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, Szeged
- Honnan Hová? Tanulmányok (2006): MTA-MEH Stratégiai Kutatások megállapodás keretében került kidolgozásra (szerk. Viszt Erzsébet).
- Hoványi G. (1999): A vállalati versenyképesség makrogazdasági és globális háttere. Michael Porter két modelljének továbbfejlesztése. Közgazdasági Szemle, XLVI. évf. 1013–1030. o.
- Inotai A. (1999): Magyarország és a többi közép- és kelet-európai ország szerkezeti átalakulása a Németországba irányuló export tükrében. MTA VKI-OMFB, Budapest

- Kapás J. (1998): A vállalati stratégia elméletei, Vezetéstudomány, 11. szám
- Laki M. (1992): A vállalati magatartás változása és a gazdasági válság. MTA KTI, kézirat
- Marosán Gy. (1997): Az elveszett (vagy meg sem talált) tulajdonos nyomában, Vezetéstudomány, 7-8. szám
- Mészáros T. (1997): A stratégia jövője, a jövő stratégiája. Gazdaság, Vállalkozás, Vezetés, 4. szám
- Némethné Pál K. – Petz R. – Papanek G. (2001): A vállalati várákózási felvétel megbízhatóságáról. Statisztikai Szemle, 9. szám
- Némethné Pál K. (1999): A GKI Gazdaságkutató Rt. üzleti felmérései. Vezetéstudomány, 1. szám
- Oppenländer, K.H. (2002): Business Cycle Survey Data: Definition, Importance, and Application. 26th CIRET Conference, Taipei, October. előadás kézirat
- Papanek G. (1997): Milyen jövőt ígérnek a magyar vállalatok jelenlegi törekvései? Közgazdasági Szemle, 1–2. szám
- Petz R. – Zacher L. (1998): Stratégiák, korlátok és törekvések a magyar vállalkozások körében. Gazdaság és Statisztika, június
- Petz R. (1994): A vállalati törekvések (preferenciák) vizsgálatának módszertani alapkérdései. OTKA-kézirat
- Porter, M. (1990): The Competitive Advantage of Nations. Macmillan, London
- Porter, M. (1980): Competitive Strategy – Techniques of Analysing Industries and Competitors. Free Press New York. Magyarul: Versenysztratégia: Iparágak és versenytársak elemzési módszerei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993
- Török Á. (1998): A magyar ipar versenyképessége Nyugat-Európában I–II. Európa Fórum (megjelenésre előkészítve, de a folyóirat időközben leállt.)
- Török Á. (2005): A magyar iparcikkexport versenyképessége Nyugat-Európában – Egy lehetséges megközelítés. EU Tanulmányok II. NFH
- UNCTAD (2002): World Investment Report 2002. Transnational Corporations and Export Competitiveness. United Nations New York and Geneva
- Várhegyi É. (2003): Bankverseny Magyarországon. Közgazdasági Szemle, L. évf., december, 1027–1048. o.

Függelék

Vállalati válaszok ágazatonként
(Tízéves átlagok)

	Versenyintenzitás					Versenyképesség		
	Kiélezett verseny ¹	Tisztes-ségtelen verseny ¹	Vevők fizetési késései ¹	Állam magatartása ¹	Átlagos export-hányad ²	Árbevétel növekedés ³	Létszám-változás ¹	Beruházási volumen ³
FMCG kereskedelem	61,4	53,4	20	31,1	4,1	102	–8,9	111
Távközlés	53,7	22	31,3	24,5	1,3	105	3,4	102
Tartós fogyasztási cikk kereskedelem	52,7	46,1	37,4	27,7	3,6	106	2,2	110
Jármű, üzemanyag kereskedelem	51,3	31,8	27,9	35,6	5	101	5,9	106
Egyéb kereskedelem	50	31,3	38,9	25,7	16,1	102	5,1	103
Szálláshely, vendéglátás	49,4	17,4	14,7	31,4	7,8	101	–11,5	105
Közúti teherszállítás	46	41,1	48	26,3	23,6	108	2	98
Élelmiszeripar	45,6	31,9	25,8	31,2	31,5	103	–4,6	109
Oktatás	45,4	27,1	7,2	45	8,8	100	0,3	106
Nem-fém ásványi termékgyártás	45	29	31,3	29,6	26,8	102	2,1	105
Építőipar	42,6	43,7	44,4	31,9	4,5	104	1,9	102
Vegyipar	42,1	21,8	34,6	21,3	44,5	108	0,1	115
Gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás	42	34,7	32,5	32,3	12,1	103	9,4	103
Elektronika	41,7	19,4	22	28,5	59	108	3,2	110

	Versenyintenzitás					Versenyképesség		
	Kiélezett verseny ¹	Tisztességtelen verseny ¹	Vevők fizetési késései ¹	Állam magatartása ¹	Átlagos export-hányad ²	Árbevétel növekedés ³	Létszám-változás ¹	Beruházási volumen ³
Számítástechnikai szolgáltatás	41,1	33,3	23,3	21,3	25,8	103	14,9	100
Erdőgazdaság	38,9	29,5	41,4	20,4	25,5	101	-25	102
Kommunális szolgáltatás	36,6	37	41,4	22,8	5,7	100	2,5	102
Kohászat, fémfeldolgozás	36,3	21,2	25,3	18	36,4	103	7,1	116
Fa-, papír-, bútór-, nyomdaipar	35,5	26,6	38	23,5	40,8	101	1,4	115
Gépek, berendezés gyártása	35,4	18,5	25	25,5	58,6	107	7,6	113
Járműgyártás	31,7	7,3	17,9	13,4	63,9	109	5,9	106
Textil-, ruházati ipar	26,5	19,6	23,8	29	54,8	103	-11,2	102
Ingatlanügyletek	26,4	17,2	40,1	19,5	4,4	103	-7,9	103
Bányászat	23,1	17,4	24,5	23,8	6,9	99	-2,8	106
Kutatás-fejlesztés	21,4	22,4	24,1	28,7	25,1	102	1	101
Állattenyésztés	17,7	23,6	24,6	44,2	6,7	100	-16,4	109
Közúti személyszállítás	14,1	7,3	5,6	32	1,1	99	-8,3	104
Növénytermesztés	12,9	24,1	26,9	49,1	9,9	102	-20	102
Vegyes gazdaság	9,8	21,1	25,7	52,5	4,3	102	-28,5	104
Energiatermelés, elosztás	9,3	8	44,3	23,2	1	100	-13,4	103
Kiélezett verseny gondot jelent	100	33,6	30,3	25,9	22,6	101	-0,4	108
Tisztességtelen verseny gondot jelent	41,1	100	33,8	37	12,5	102	-4,9	104
Egyik sem jelent gondot	0	0	31,2	31,6	17,9	102	-4,3	105
Nemzetgazdaság összesen	34,5	28,2	30,5	30,3	19,9	102	-3	106

Forrás: GKI felmérések

Lábjegyzet

- ¹ = egyenleg: a kérdést pozitívan megítélő válaszadók aránya
– a kérdést negatívan megítélő aránya. Szélsőérték: 100, illetve –100
- ² = Az export tervezett részaránya a következő évi értékesítésben, százalék
- ³ = A következő évre tervezett volumen változás a felmérés évében, százalék

Cikk beérkezett: 2008. 1. hó
Lektor vélemény alapján átdolgozva: 2008. 3. hó